

Дмитро Чижевський: високий лет думок

Дмитро Чижевський – (23 березня (4 квітня) 1894, Олександрія, нині Кіровоградської області – 18 квітня 1977, Гайдельберг, ФРН)

(125 років від дня народження Дмитра Чижевського (1894-1977), вченого-енциклопедиста, культуролога, філософа, літературознавця, релігієзнавця, лінгвіста)

Серед видатних мислителів України він займає особливе місце.

„Духовні інтереси батьків рано визначили мої власні устремління“, – зізнається Дмитро в одній із своїх автобіографій. Батько Чижевського, артилерійський офіцер, якого за участь у народницькому гуртку було виключено з військової академії, заарештовано і, після двохлітнього ув'язнення, вислано з Петербурга на північ, а пізніше на батьківщину, в Олександрію.

Дмитро Чижевський говорив, що від батька він успадкував інтерес до науки й політики, а від матері – захоплення малярством та музикою. Освіту надзвичайно здібний хлопчик здобував у місцевій початковій школі, а потому – з 1904 по 1911 рік – в Олександрійській класичній гімназії. Окрім того, велику поживу для молодого допитливого розуму давала батькова бібліотека, багата на філософську, наукову та художню літературу. Інтереси Чижевського-гімназиста не обмежуються навчанням. Він організував просвітницький, а пізніше й політичний молодіжні гуртки, члени яких збиралися у Чижевських удома. Серед учасників цих зібрань було вісім майбутніх професорів. Дмитрові Чижевському ще в часи навчання в гімназії викладачі пророкували кар'єру вченого, а однолітки з повагою називали його професором.

Закінчивши в 1911 році зі срібною медаллю Олександрійську гімназію, Д.Чижевський стає студентом фізико-математичного факультету Петербурзького університету. Проте згодом він зрозумів, що його покликання в іншій царині. Тому в 1913 році Чижевський переходить до Київського університету, де зосереджується на вивченні філософії і слов'янської філології.

Навчання в університеті Д.Чижевський поєднує з активною політичною діяльністю в українському соціал-демократичному русі. За революційну діяльність 1916 року потрапляє до в'язниці, з якої його визволила березнева революція 1917 року.

В 1921 році Київський університет запросив Дмитра Чижевського на посаду доцента філософії. Та не встиг він прочитати й першої лекції, як був знову заарештований і направлений до табору для інтернованих. Чудом йому вдалося уникнути розстрілу, утекти і, нелегально перетнувши польсько-радянський кордон, 13 травня 1921 року Чижевський прибув до Гейдельберга (Німеччина). В 1921-1924 роках він продовжує своє навчання в ряді німецьких університетів.

Потім почався плідний період викладацької та наукової роботи, який продовжувався кілька десятиліть. Д.І.Чижевський викладає в Українському Високому Педагогічному інституті ім. М.Драгоманова в Празі, а з 1929 року –

стає професором Українського Вільного університету в Мюнхені. Своїми працями з філософії та літературознавства Д.Чижевський здобуває авторитет у наукових колах, і в 1932 році його запрошують викладати в університеті в Галле (Німеччина).

Окрім Галльського університету Чижевський викладав в університетах Ієни та Марбурга та епізодично виступав з лекціями в багатьох університетах інших європейських країн (Польща, Франція, Швеція, Чехословаччина та ін.)

Незважаючи на скрутні матеріальні умови та обмеження особистої волі, Дмитро Іванович не припиняв творчої роботи. Серед його праць 30-х — першої половини 40-х років насамперед варто назвати такі: "Філософія Г. С. Сковороди" (1934), "Гегель у Росії" (1939), "Українське літературне бароко" у трьох томах (1941—1944), великі розділи в капітальній праці "Українська культура", виданій 1940 р. за редакцією Д. Антоновича.

1949 року Д.Чижевський покидає Європу і від'їжджає до США, де йому запропоновано посаду професора в Гарвардському університеті. Він затримався в Гарварді до 1956 року – викладав славистику.

Та Дмитро Чижевський був надто глибоко закорінений у німецьку академічну традицію, щоб безболісно прижитися в американському середовищі. В 1956 році він повертається до Німеччини, де очолює кафедру славистики Гейдельберзького університету. Через шість літ, у 1962 р. його обрано дійсним членом Гейдельберзької Академії наук, а незабаром і Хорватської Академії наук у Загребі.

В Гейдельберзі, на чужині, 18 квітня 1977 року завершився життєвий і науковий шлях Дмитра Івановича Чижевського.

На жаль, у радянський період на Батьківщині не прийнято було говорити про нього і його праці. Лише в наші дні внесок Чижевського в історію вітчизняної філософії та літератури нарешті одержав гідне поцінування.

Список літератури

Астаф'єв О. Шевченкознавча концепція Дмитра Чижевського / Олександр Астаф'єв // Слово і час. – 2017. – № 6. – С.3-15.

Барабаш Ю. Гоголіана Дмитра Чижевського // Дивослово. — 2002. — № 10. — С.2-6

Чижевський Д. І. Історія української літератури [Текст] : від початків до доби реалізму / Д.І. Чижевський. – Тернопіль: Феміна, 1994. — 480 с.

Чижевський Д. Порівняльна історія слов'янських літератур [Текст] : у 2-х кн. / Д. Чижевський . – Київ: ВЦ Академія, 2005. – 288 с.

Чижевський Д. Філософія Г.С. Сковороди [Текст] / Д. Чижевський. – Харків: Прапор, 2004. – 272 с.

Підготувала Руслана Ониськів
провідний бібліограф

